

'MAUP FRENK, ONDERWIJZER'

15 APRIL 1914 - 25 AUGUSTUS 1990

DOOR LOEK ELFFERICH

In 1979 namen tegelijkertijd drie schoolleiders afscheid van het Rotterdamse openbaar voortgezet onderwijs wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. De toenmalige onderwijswet-houder Roel den Dunnen bood hen een sierlijke lunch aan in de Burgerzaal van het stadhuis. Namens de drie werd een dankwoord uitgesproken door Maup Frenk. Hij plaatste zich achter zijn stoel en hij zei onder meer: 'Wie toch had kunnen voorspellen dat ik, zoon van een joodse voddenman uit de Benthemstraat, nog eens als rector van de grootste scholengemeenschap van de stad een officieel afscheid zou krijgen aangeboden in de Burgerzaal van het stadhuis!'

En bij de naam 'Benthemstraat' wees hij naar buiten, over het Hofplein heen, naar de plaats bij de Schiekade waar die volksstraat tot het bombardement had gelegen.

Onderwijs, joods-zijn en socialisme zijn de factoren die het leven van Maup Frenk van vroeg tot laat beheersten. Op de Wolfert van Borselenpenning, hem bij zijn afscheid toegekend, had het college van B. en W. laten zetten: 'Maup Frenk, onderwijzer'. Tijdens de afscheidsreceptie zei de toenmalige landelijk voorzitter van de Algemene Bond van Onderwijzend Personeel dat 'Maup Frenk, schoolmeester' nòg beter zou hebben getypeerd.

Maup Frenk was nog maar juist bij de gemeente Rotterdam in dienst getreden als tijdelijk onderwijzer, toen Nazi-Duitsland ons land overviel. In 1941 deelde hij met alle joodse leerlingen en leerkrachten het lot van de verwijdering uit de Rotterdamse scholen. Deze leerlingen en leerkrachten werden samengebracht in aparte joodse scholen, die eerst nog door de gemeente werden bestuurd maar die later gingen ressorteren onder de Joodse Raad te Amsterdam. Aan een van die scholen moest Maup Frenk leiding geven.

Iets later, in 1942, begon wat eufemistisch 'de wegvoering' wordt genoemd maar wat in feite voor negen van de tien betrokkenen transport naar de dood betekende. Hoe vaak heeft Maup Frenk mij niet verteld wat zich elke morgen opnieuw in zijn klas van de joodse school afspeelde. Dan bleken weer een paar banken

onbezet te blijven; dan keek Maup Frenk met een vragende uitdrukking op zijn gezicht de klas rond, en dan waren er altijd wel enkele leerlingen die 'ja' knikten; wat betekende: weggevoerd. Er werd geen woord bij gezegd.

Maup Frenks eigen redding was zijn gemengde huwelijk met de niet-joodse Suz Capitein, die hij had leren kennen toen hij patiënt was in het Joodse ziekenhuis aan de Schietbaanlaan; zij werkte daar als verpleegster. Suz heeft zich overigens ver na de oorlog, op 'latere' leeftijd, tot de joodse religie bekeerd; dat was in dezelfde periode dat Maup Frenk, hoewel hij zijn gehele leven agnosticus was, aansluiting zocht bij de Liberaal Joodse Gemeente (uit een oogpunt van 'to belong to'; erbij horen). Maar daarmee wordt ver op een beschrijving van de gang van zijn leven vooruitgelopen.

Maup Frenk is door zijn gemengde huwelijk, door een vals persoonsbewijs en door de hulp van vrienden (die hij tot aan zijn dood bij name noemde en op handen droeg) de oorlog doorgekomen; zij het dat hij wél - samen met 55.000 andere Rotterdamse mannen - is opgepakt bij de razzia van Rotterdam in november 1944. Hij belandde in een 'Arbeitslager' in Duitsland, waar hij wegens zijn kleine gestalte en wegens een lichte verminking van enkele vingers onbruikbaar bleek voor graafwerk. Daarom benoemde de 'Lagerführer' hem tot zijn algemene assistent, tevens leider van de aardappelschillers. Hoe vaak heeft Maup niet in de vriendenkring verteld hoe die 'Lagerführer', een super-Nazi, elke morgen bij het appel stond te brallen dat hij kon ruiken of zich binnen een kilometer een jood bevond; en hoe Maup dan als algemene assistent op drie passen schuin achter de man stond.

Maup wist aan het 'Lager' te ontsnappen, hij bereikte Rotterdam, en hij dook onder ... bij zijn eigen vrouw in zijn eigen huis.

Na de oorlog hervatte hij zijn werk als onderwijzer. Er begon een gestage klim naar de top van zijn vak; van klasseonderwijzer naar hoofd van een lagere school; van hoofd van een lagere school naar onderwijzer bij het ulo-onderwijs. Van ulo-onderwijzer naar hoofd van een ulo. In 1967, aan de vooravond van de invoering van de Mammoetwet, besloot het gemeentebestuur van Rotterdam om de openbare hbs'en, lyceums en ulo's samen te voegen tot brede scholengemeenschappen. Maup Frenk werd in 1970 rector van de openbare scholengemeenschap Van Oldenbarnevelt, gevestigd in het bekende, markante gebouw aan het Afrikaanderplein in

Zuid, èn op nog diverse andere plaatsen (dependances). Een tijd lang was Van Oldenbarnevelt, met ongeveer 2300 leerlingen, de grootste scholengemeenschap van het land. Als rector was Maup Frenk gedurende geruime tijd voorzitter van het college van Rectoren en Directeuren van het openbaar onderwijs.

Toen aan het eind van de jaren '60, na een periode waarin de rijksoverheid Bevrijdingsdag op een wel heel laag pitje had gezet door de viering ervan slechts éénmaal per vijf jaar te willen houden, juist vanuit onderwijskringen pogingen werden gedaan om die viering inhoud te blijven geven, was Maup Frenk natuurlijk hart en ziel van de kleine werkgroep der drie onderwijzersbonden, die dat probeerde.

Tijdens de klim naar de top van zijn vak was Maup Frenk trouwens in het algemeen een zeer werkzame vakbondsman, de Algemene Bond van Onderwijzend Personeel onder meer vele jaren dienend als Rotterdamse afdelingsvoorzitter en als lid van het landelijke hoofdbestuur. Na zijn pensioen heeft hij de ABOP vele jaren gediend als afgevaardigde in de commissie tegen racisme, antisemitisme en discriminatie van de Europese onderwijzersbonden. Nog in het jaar van zijn dood was hij op reis in het kader van het werk van deze commissie.

De sfeer van het joods-zijn van Maup Frenk en van zijn gezin wordt getekend door het feit dat de beide zoons en de ene dochter in de jaren '60 naar Israël zijn geëmigreerd.

Maup Frenks jood-zijn kan verder het best geïllustreerd worden met wat er door zijn toedoen de laatste jaren in Rotterdam is gebeurd (en nog staat te gebeuren). Op een van de tochten door Rotterdam, die we samen veelal maakten, vertoefden we weer eens even op de landtong tussen Binnenhaven en Spoorweghaven, waar heel lang geleden 'Loods 24 van de Gemeentelijke Handelsinrichtingen' had gestaan. Loods 24 heeft in Rotterdam de rol gehad die in Amsterdam de Hollandse Schouwburg had: verzamelplaats der joden bij hun 'wegvoering'. De Rotterdamse plek was héél sluw, afschuwelijk sluw, door de Nazi's gekozen: ver van alle bebouwing, toch middenin de stad, en voorzien van spoorrails met rechtstreekse verbinding naar Westerbork, en verder.

Die keer op de landtong zei Maup: 'Tja, dit gebied is de afgelopen dertig of veertig jaar langzaam verpauperd, en toen kòn er dus niets gebeuren. Maar nu Rotterdam van deze omgeving onder de naam "de Kop van Zuid" iets heel moois gaat maken op het punt

van de stedenbouw, nu wordt het toch tijd om dan wel iets te doen ter herinnering aan Loods 24'. Die opmerking had gevolgen: er kwam een 'Initiatiefgroep Herinnering Loods 24' tot stand, die slechts éénmaal heeft hoeven te vergaderen omdat men het snel eens was: niet - naast de bestaande monumenten op de joodse begraafplaats aan het Toepad en in de stadhuistuin - nòg een monument, maar een herinnering in de vorm van een straatnaam: Plein van Loods 24.

B. en W. stelden zich begin 1988 achter deze gedachte (wat de Initiatiefgroep ertoe bracht een boom te doen planten in het Rotterdam Woud in Israël; het certificaat hangt bij de kamer van de burgemeester). De opeenvolgende projectleiders 'Kop van Zuid' van de Dienst van Stadsontwikkeling hebben de gedachte inzake het plein bijzonder voorbeeldig gekoesterd. Maup Frenk heeft het enkele weken voor zijn dood nog mogen beleven dat hem de plattegrond van de landtong werd toegezonden, met daarop duidelijk aangegeven een ruim 'Plein van Loods 24'. De plattegrond liet ruimte voor 'verwante' straatnamen in de directe nabijheid. De naam Helmersstraat - symbool voor warmhartig joods volksleven in het vooroorlogse Rotterdam - was door de Straatnamencommissie zorgvuldig voor dit doel bewaard, en niet opnieuw gebruikt bij straatnaamgeving rondom het Weena.

Daarnaast heeft de Straatnamencommissie B. en W. geadviseerd om een nabije kade, met straks voorname bebouwing, te vernoemen naar Maup Frenk. Hij had zelf altijd gewaarschuwd dat bij eventuele verdere, 'verwante' naamgeving niet de fout moest worden gemaakt beroemde, welgestelde joodse Rotterdammers te vernoemen: '98 procent van de slachtoffers bestond uit de arme donders, de "sinaasappeljoden", zoals we wel zeggen'.

Zelf heeft Maup Frenk met de loop die zijn leven nam de kloof overbrugd tussen volksmassa en élite: de 'zoon van de voddenman uit de Benthemstraat' groeide uit tot de rector der grootste scholengemeenschap van de stad, en tot een graag aangehoorde autoriteit op het gebied van het onderwijs, van het joods-zijn, en van het levend houden van de herinnering aan de verschrikkingen van de tweede wereldoorlog. Binnen het socialisme, dat hij levenslang trouw was, had zijn mening groot gezag. Er zal trouwens zelden een zo sociale sociaal-democraat hebben bestaan als 'Maup Frenk, onderwijzer'; mild, menselijk, eeuwig onderwijzend, begenadigd verteller.

Tussen 1973 en 1990 deelden wij uiterst intensief lief en leed, al is de omkering (leed en lief) logischer en feitelijker. Het werden dank zij Maup Frenk rijke jaren. In het laatst van die jaren heeft hij op aandrang van mijn vrouw, Tini, zijn oorlogsslotgevallen en de algemene geschiedenis der Frenks opgeschreven 'voor de kleinkinderen' (in Nederland, de VS en Israël).

Slechts vier dagen voor zijn duidelijk naderende sterven reed ik Maup Frenk nog - door hem gevraagd - naar een ambtelijk adres voor het laten verlengen van zijn rijbewijs. Toen vlamden nog stééds de moed en de geesteskracht, en de hoop.

Voorzover het nog niet duidelijk was: ik schreef hier over een vriend zoals men slechts éénmaal in een leven kan ontmoeten. De vriend die in elk gesprek wel een keer de naam van zijn gestorven vrouw Suz noemde, en dat ging dan àltijd zo: 'Suz' ..., pauze ..., 'mijn vrouw' ..., pauze... Eigenlijk zei Maup dat in hoofdletters: 'Suz..., MIJN VROUW...'.
Hij was vooral trouw.

56. *Jan Grandia*